

FATABUREN

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1961

*Tradition och nutid. Grenljusstöpfung i Bollnässtugan julen 1960.
Elin Karlsson, som i snart trettio år stöpt ljus på Skansen,
lär ut konsten till Stockholms Lucia, Ingrid Engström.
Foto Stockholms-Tidningen, Sven Braf.*

Redaktion:

GÖSTA BERG · SAM OWEN JANSSON

MARSHALL LAGERQUIST

Redaktör: Marshall Lagerquist

*Omslagsbilden återger ett utsnitt ur en oljemålning
från 1600-talets slut av Bernardus van Schendel
visande stjärngossar på besök i ett borgerligt holländskt hem.
Se Albert Eskeröds uppsats Stjärngossar i denna årsbok.*

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1961

exakt samma lodsiffror på respektive kannor som på förteckningen i drottningens bouppteckning. Kannorna är av betydligt senare datum, 1770—71, och utförda av den kände parisguldsmiden Robert Joseph Auguste. De är för att vara fransk Louis-seize häpnadsväckande släta och enkla. Sannolikt är de ypperliga representanter för ett med måttfullt knappa medel arbetande franskt silversmide, som kommit i skymundan för det magnifika franska paradsilver, som under 1700-talet vanligen spriddes till europeiska furstehus.

Tyresö slott med inventarier skänktes som bekant av markis Claes Lagergren till Nordiska museet, men hur dessa kannor kommit i markisens ägo har ej gått att utröna. Det är ganska troligt, att de liksom handfatet med tillhörande kanna ärvdes av prinsessan Sofia Albertina; hon och hennes bror Fredrik Adolf var drottning Lovisa Ulrikas huvudarvingar. Om deras vidare öden vet man emellertid intet, förrän de återfinnes på Tyresö.

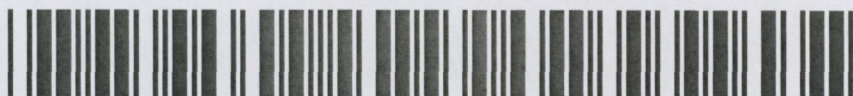
Vänlig generositet och lycklig slump har således åter fört samman fyra av de silverföremål, som en gång befann sig i den gamla valnötstoiletten på Svartsjö slott.

GOSSEN ALBERT IVAR STENBOCKS RESEBESTICK

av Kersti Holmquist

Den under 1600-talet gängse seden med personligt matbestick är inte utdöd. Dess sista utlöpare är den silversked, som det nyfödda barnet av år 1961 får i faddergåva för att äta sin första tallrik välling med och sedan använder som matredskap, tills hans bordskick har blivit sådant, att han kan hantera de skedar, gafflar och knivar som tillhör familjekollektivet.

Århundradena emellan kan uppvisa ett otal variationer på temat från allmogens korta, breda gästbudsknivar till de otroligt

PS normal

Index

001003

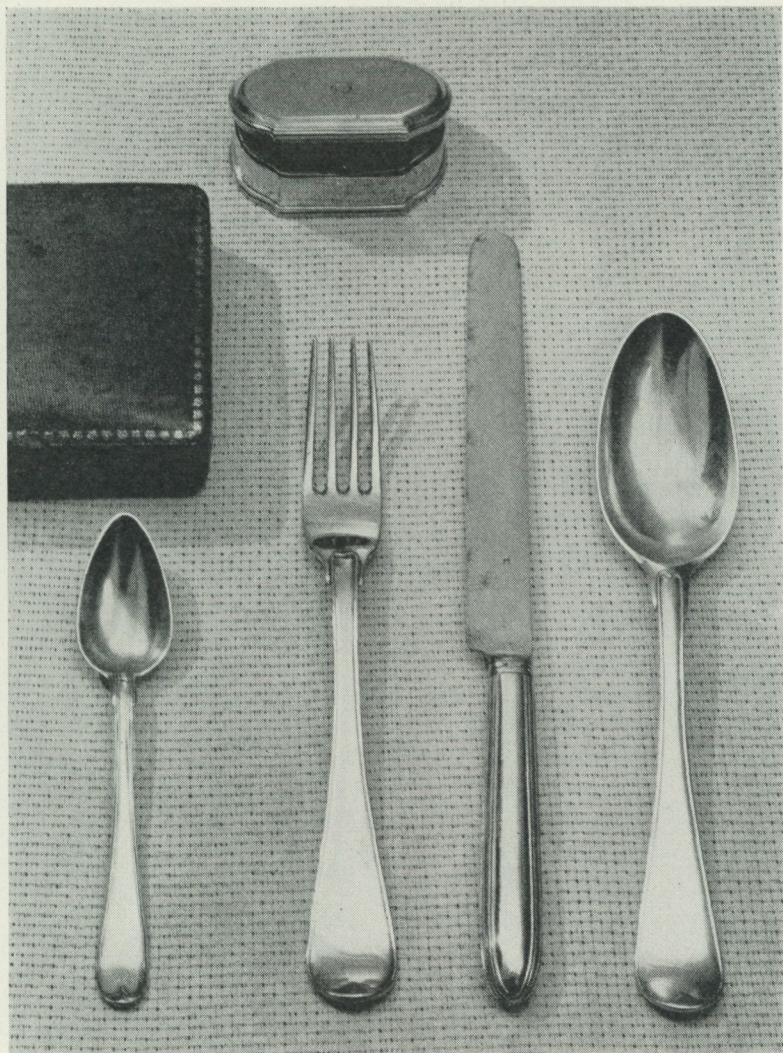

1961

Index	001003
Nr	1961
Avser	Gossen Albert Ivar Stenbocks resebestick

+178

+118

Resebestick av förgyllt silver, bestående av kryddask, sked, kniv och gaffel samt tesked, förvarat i ett med röd marokkäng klätt fodral. Samtliga delar är försedda med grevliga ätten Stenbocks vapenstämpel. Doppåva 1831 till greve Albert Ivar Stenbock, död 1836.

inventiösa schatull med fullständig måltidsutrustning för *en* person, vilka tillverkades för överklassfolk. De användes vid resor för att ägarna inte skulle behöva nyttja de tarvliga måltidsredskap, som värdshus och gästgivargårdar tillhandahöll.

Nordiska museet har som gåva av disponent och fru Gunnar Björkman mottagit ett mycket elegant resebestick av förgyllt silver. Det består av kryddask, sked, kniv och gaffel samt tesked med ett gemensamt rektangulärt fodral, klätt med guldpressad röd marokäng. Det största intresset tilldrar sig kryddasken, en utsökt liten rektangulär dosa med mjukt rundade kortsidor och ett större fack för socker samt två mindre för salt och peppar. Den är enligt stämplarna tillverkad av vår förnämste régence-guldsmed Gustaf Stafhell d. ä. i Stockholm år 1752. Gaffeln och skeden är av den enkelräfflade, släta modellen och stämplade av Pehr Zethelius i Stockholm 1779. Teskeden är dubbelräfflad runt skaftet och tillverkad 1820 av Adolf Zethelius, representant för den andra generationen av guldsmedsdynastien Zethelius. Stämplarna på det vertikälräfflade knivskaftet har tyvärr förstörts vid reparation. Sannolikt är den från samma tid som teskeden eller något tidigare.

Det kan tyckas förvånande, att besticket består av föremål tillverkade vid så olika tidpunkter. Den gemensamma nämnaren är emellertid den grevliga ätten Stenbocks vapenstämpel på samtliga delar och det guldpressade namnet Alb. Iwar Stenbock på fodralet.

Albert Magnus Fredric Ivar Stenbock föddes den 6 november 1831 — enligt Elgenstierna felaktigt 1832 — på Torsjö gods i Malmöhus län. Han var andre son till kammarherre greve Magnus Albert Stenbock — son till den kända grevinnan Lolotte Stenbock född Forsberg, som prinsessan Sofia Albertina betraktade som sin halvsyster — och grevinnan Johanna Margareta Hamilton. Albert Ivar Stenbock döptes den 2 december 1831 i Solberga församling, och kyrkbokens förteckning över de fjorton faddrarna är en provkarta på namn ur den svenska högadeln. Eftersom gossen avled redan som fyraåring den 7 augusti 1836 i Uddevalla, troligen i samband med en vistelse vid dåtidens mest fashionabla svenska badort, det närbelägna Gustafsberg, har han med all san-

nolikhet erhållit resebesticket som gåva på den enda stora högtidsdag han fick uppleva, nämligen dopdagen.

Det förgyllda besticket har troligen ställts samman och fodralet beställts för att överlämnas som faddergåva till barnet av gudmodern, grevinnan Hamilton, eller någon av de övriga faddrarna. Den vanliga faddergåvan var vid denna tid en silversked, men i högborgerliga kretsar finns exempel på att en sådan kunde bestå av sked, kniv och gaffel. Detta bestick är ju ytterligare utökat och dessutom helförgyllt och det enda prov museet äger på en faddergåva från högadlig miljö.

VINKANNAN FRÅN ALMESÅKRA

av Kersti Holmquist

Till de protestantiska nattvardskärlen hör vinkannen. Ur den hålles vinet i nattvardskalken, som sedan går runt till deltagarna i nattvardsgången. Annorlunda är det i andra kristna trossamfund. I den romersk-katolska kyrkan undfår endast prästen nattvardsvinet, och detta blandas med vatten. Där användes i allmänhet i nyare tid två likadana mindre kannor stående på ett fat, den ena för vin och den andra för vatten. Prästen häller vinet och vattnet från de båda kannorna i nattvardskalken. Vattnet och fatet användes även för vissa handtvagningsceremonier. Inom den grekisk-katolska kyrkan nyttjas inga vinkannor vid nattvarden, utan vinet slås före ceremonien upp i mindre skålar, från vilka sedan vinet hålles i kalken.

Den protestantiska vinkannen har således kommit att bli särskilt stor och monumental. Oftast har den utförts i silver. Ibland ingår den i ett enhetligt garnityr tillsammans med övriga nattvardskärl — kalk, paten och oblatask. Ett exempel härpå är